

re több szolgáltató kínál. A menürendszerű keresés lehetővé teszi, hogy ne kelljen megtanulnia a parancsnyelvet, esetenként helyettesíti a Boole-logika használatát is, de nem oldja meg a megfelelő keresőszavak kiválasztását, és nem ad megoldást a rossz keresési eredmények javítására. A menüvezérelt rendszereket sem mindig olyan egyszerű és kézenfekvő kezelni. Lassítják és ezzel drágítják a kezelést. (Ezért is olyan elterjedtek a CD-ROM-oknál, ahol az időtényező mellékes.)

A menüvezérelt rendszerek egyes problémáit megoldhatják a lokális gépen az online keresést megelőzően futtatható szoftverek. Ezek elvégzik az automatikus bejelentkezést; a menüvezérelt keresés még az online kapcsolatot megelőzően elkezdhető; segítenek a keresési stratégia kialakításában (pl. invertálják a személyneveket, eltávolítják a tiltott szavakat, a központosítást, elvégzik a csonkolást).

A felhasználói igényt egy-egy adatbázis vonatkozásában keresési stratégiává alakítható szoftverek kialakítása már a mesterséges intelligencia, a szakértői rendszerek kérdése. Ezek alkalmazására jól körülhatárolt, szűk szakterületek esetében kerülhet sor, amint erre van is néhány működő példa.

A felhasználókat segíthetik az intelligens „kapszolgáltatások” is. Az online adatbázisokhoz

való közvetlen kapcsolódás helyett a felhasználók ezekhez a szolgálatokhoz kapcsolódnak, így nincs szükség jelszóra, szerződésre stb. minden egyes adatbázissal, ráadásul adatbázisok százai kereshetők le, azonos parancsnyelvet használva. A felhasználó segítséget kaphat a megfelelő adatbázis kiválasztásában és a stratégia kialakításában, de a keresőkérdés megszerkesztése rá vár.

A Boole-logika helyett más alternatívát kínáló rendszerek prototípusai is elkészültek már, de egyelőre inkább az online nyilvános katalógusokban (OPAC) kínálják őket.

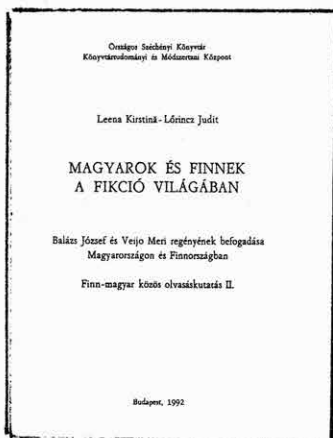
Koltay Tibor

Magyarok és finnek a fikció világában

Ez évben látott napvilágot az 1986-ban indult magyar- finn közös olvasásszociológiai vizsgálat eredményeit publikáló harmadik kötet, a *Leena Kirstinä és Lőrincz Judit* tolla alól kikerült összehasonlító regénybefogadási vizsgálat. A könyv *Balázs József Magyarok és Veijo Meri Manilakötél* c. művének magyar és finn fogadtatását elemzi.

A szakirodalomból köztudott, hogy az irodalmi alkotás - mint a könyv mottójául választott *Heidegger* idézet is kiemeli: „...*(a) mű: mindig a megőrzőkre vonatkoztatott*” - olvasók, befogadók nélkül a maga teljességében nem létezik; értelmezéseinek megteremtésével a művet valójában az olvasók hozzák létre. Nagyon fontos és érdekes tehát a különböző társadalmi, szociális és kulturális háttérrel rendelkező olvasók olvasási folyamatot irányító elvárásainak feltérképezése. Még érdekesebb és elgondolkodtatóbb, továbbá messzehordóbb konzekvenciákkal is kecsegtet két különböző nemzetet képviselő (jelen esetben azonos szempontok alapján kiválasztott finn és magyar) kontroll-csoport olvasói mentalitásának, ill. regényértelmezéseinek összehasonlító vizsgálata, mely az értelmezés, értékelés azonosságaira és különbözőségeire egyaránt fényt vet.

A kutatócsoport mindkét művet a kortárs irodalom nagyjából hasonló terjedelmű, reprezentatív alkotásai közül választotta ki. Mind Meri, mind

KIRSTINÄ, Leena - LŐRINCZ Judit
Magyarok és finnek a fikció világában : Balázs József és Veijo Meri regényének befogadása Magyarországon és Finnországban / Leena Kirstinä, Lőrincz Judit ; [közr. az] Országos Széchényi Könyvtár Könyvtartóközpontja és Módszertani Központ. - Bp. : OSZK-KMK, 1992. - 320 p.

Balázs műve háborús témájú. Mindkét regényre felfigyelt a közvélemény, több nyelvre lefordították, sőt meg is filmesítették őket.

Jelen recenzió szűkös keretei között nem látom célszerűnek a két regény befogadásának sokoldalú és gondosan elemző összehasonlítását pontról pontra ismertetni - két dolgot emelek ki csupán.

A Manilakötél-t Meri egyik legjobb katonai témájú, háborúval foglalkozó művének tartják. A világsikerű regényt és a nagyhírű íróat azonban a magyar kritikusok nem tüntették ki figyelmükkel, nem kényeztették el elemzésekkel. A finn-magyar kapcsolatok történetében sajnos akadnak olyan esetek, hogy jelentős és érdekes művek teljesen vagy majdnem teljesen visszhang nélkül maradnak. Meri Manilakötele is ezek közé az „elsikkadt regény”-ek közé tartozik (Varpio - Szopori, 124.p.)

Megjelenése után ugyan nem túl nagy késéssel (7 évvel) - kitűnően - lefordították; később másik regényével, a *Tükörbe rajzolt nő*-vel közös kötetben, a Finn Irodalom Könyvtára sorozatban újra kiadták (1981.), - de mindössze egy-egy kritika jelent meg a két kiadásról, továbbá a jelentősebb terjedelműek közül egy, a II. világháború utáni finn irodalmat taglaló tanulmány tér ki értékelőleg Merire és a regényre.

Nézzük meg ezeket a vélekedéseket, és szembesítsük a mai magyar olvasók - megannyi laikus kritikus véleményével.

Lux Alfréd recenziója (Lux, 1964.) szerint a regényben „megannyi öreg-fiatal *Svejk* történetét halljuk”. A főhőst, *Joose*-t „morózus, anyagi gondolkodású” bakának tartja, aki ominózus kötelének történetével olyan, mint *Hemingway Santiagó*-ja a partra húzott nagy hal csontvázával. Vagy ennek paródiája a történet? - veti fel a kérdést a recenzens. *Hasek* és *Hemingway* mellett *Lux* az északi bakák nyelve - némi áttétellel - *Salinger Zabhegyezőjére* is emlékezteti. De szerinte Meri regénye nem egyszerű adaptáció: „... a XX. század jelentős humanista műveinek mesteri tovább szövése, gazdagítása. Humánus írás... a javából.” (Lux, 938. p.)

A második kiadást egy *Peltonen*-kötetel együttl, mint a Finn Irodalom Könyvtára sorozat 3. és 4. darabját recenzeálták (Szopori Nagy Lajos, 1981.) A kritikus rövid ismertetésében Meri jellegzetes régényszerkesztési módszerét: „a történeten belüli történetek előadását” emeli ki, és hangsúlyozza, hogy a „helyenként már-már ko-

mikusan irracionális” történetek sora „kitűnően rímel az alaptörténet bemutatása esztelen lépésre” („kötélmentés”).

A Manilakötél fordítója (Gombár Endre, 1981.) a második kiadás utószavában (453. p.) a regény 25 nyelven kivirágzó sikerét Meri szokatlan szemléletű háborúellenességével magyarázza. A háború értelmetlen és anakronisztikus, melyben a főhős egy értéktelen manilakötélért a legértékesebbet, még egészségét, sőt majdnem az életét is vásárra viszi. A regény humora Gombár szerint távoli rokonságban áll *Chaplin* humorával; nem egy figurája az ő csetlő-botló, esendő emberkéit juttatja eszünkbe.

Pap Éva tanulmányában (Pap, 1972.) kiemeli, hogy Meri stilizálja a valóságot, a világ talányosságáról, komplikáltságáról ad képet, hangsúlyozza az események groteszktségét. *Pap Éva* szerint „a finn irodalomra Kivi óta jellemző lírai humor (Merinél) egyre... gyilkosabbá vált, fokozatosan ironiává, satírává lényegült át. ...Meri az abszurdumig torzít, hogy ekképpen juttassa kifejezésre mélységes ellenérzését”.

Még a teljes magyar fordítás megjelenése előtt a Manilakötél francia nyelvű kiadásának egyik (magyar nyelvű) fordítója is érdemesnek tartotta a magyar irodalmi közvélemény figyelmét felhívni Meri regényére a *Látóhatár* c. folyóiratban (Bolgár, 1964.) Részleteket közöl a regényből; előzetesen értékelőleg csak annyit állapítva meg, hogy Meri demisztifikálja a háborút. Szerinte - a fentebb idézett kritikusokkal némiképp elentétben - Meri stílusára a nyugodt humor, az „egyszerű, kedélyes realizmus” jellemző (697.p.), mely kérdéseket ébreszt az olvasóban.

A kritikák tehát *Svejk*et, *Hemingway*t, *Salinger*t, *Chaplin*et emlegetve háborúellenes, anekdotikusan szerkesztett, groteszk, ironikus, ill. kedélyesen realista stílusú műnek értékelik a Manilakötelet.

Hogyan látják mindezt napjainkban a magyar olvasók?

A kutatás dokumentációja szerint az olvasás-szociológiai vizsgálatban részt vevők a regényt közepesen nehéz olvasmánynak ítélték, amelynek humorát és formáját is kissé szokatlannak találták. A groteszk humor kedvelőinek és a fiatalabbaknak azonban egyértelműen tetszett a stílusa (46. p.). Szürrealista, modernista, realista jelzőkkel is illették a tónust. A montázs-szerű elbeszélési stílust, az epizódokból építkezést lassító tényezőnek fogták fel (60. p.). Problémát jelen-

tett az olvasók többsége számára a mű témájának a vaióságos történelemhez való viszonya. Nem minden olvasó tudott azonosulni a főszereplővel (90. p.), a háború iszonyatának, hatásának ábrázolását viszont a többség lebillincselőnek látta.

A magyar olvasók a kötetben a hiábavalóság, a felesleges küzdés szimbólumát látták. Néhányan a paraszti önérzet, a hajthatatlanság és kitartás ábrázolását emelték ki. Az olvasók értelmezésében kiviláglott a regényből, hogy a szegényember számára a szerzési vágy életforma, melytől még a háborúban sem tud megszabadulni. Világossá vált, hogy a háborús viszonyok megváltoztatják az ember értékrendszerét, tönkreteszik az értékeket, és visszataszító, borzalmas események részeseivé teszik az embert. A finn olvasókkal összehasonlítva a magyarok több pozitív üzenetet találtak a Manilakötélben; pesszimizista értelmezésre egészen kevés magyar olvasó vélekedésében akadtak (110. p.). A regényben a magyar olvasók egyfajta nemzeti karakter paraszmentalitáson keresztül történő bemutatását látták (167. p.). Inkább tulajdonítottak szimbolikus jelentést a műnek, mint a finnek. A magyar olvasók sokkal inkább kíséreltek avval, hogy a mű szereplőiben pozitív vonásokat találjanak (163. p.).

A másik probléma, ami fölkelte a kérdésemet a regénybefogadási vizsgálat olvasásakor: *milyenek is a finnek?*

Számos magyar író, közéleti személyiség és átlagember került érintkezésbe a két ország kapcsolatainak története során Finnországgal, s formált véleményt a megismerkedés nyomán a finnekről. Sokan könyvekkel tisztelegtek a rokon nép előtt, és legtöbbször a rajongás és szeretet hangján szól a finnekről. A századunkban, napjainkban kialakult véleményekből idézek egyet-kettőt, találomra választva a nagy számú példából.

A finn ember (Kodolányi, 1937.) olvasni szerető, természetkedvelő, nyugodt és kevésbeszédű, érzelmeit nehezen nyilvánító, önállóságát nagyra becsülő, mások identitását is tiszteletben tartó típus. „*Szemléletük tragikus, magatartásuk viszont vidám, sőt gyermekes*” (161. p.). A finn hagyománytisztelő. „Nem csak szabadságszerető; egyszerűen: szabad” (225. p.). Fantáziája nem olyan erős, mint a magyaroké; félénkebbek, zárkózottabbak is.

Koczogh Ákos szerint (Koczogh, 1987.) a finnek a szülőföldjükhöz ragaszkodó, nehezen ba-

rátkozó, szelídebb humort kedvelő emberek (26. p.). Kritikus szemléletűek, nem idegen tőlük sem az önmarcangolás, sem a melankóliára való hajlam. A finn ember lassú, kitartó, türelmes; érzékeny és zárkózott. Öszinteség, igazmondás, egyszerűség, a másik autonómiájának tiszteletben tartása jellemzi (27. p.) őket.

Kardos Vera könyvében (Kardos, 1987.) a szerinte domináns tulajdonságok mindjárt a könyv legelején: A finnek természete, mentalitása, becsületessége c. fejezetben sorolódnak (13-30. p.) Ezek szerint a finnek szívfós, konok, kitartó emberek (ez a tulajdonság együtt finnül a „sisu”), egyenes, segítőkész, nem negédeskedő barátok, akik nagyra értékelik a praktikumot és a puritán-ságot.

Mindezek - javarészt - lelkes dicséretnek, a másság előnyeinek rajongó felsorakoztatásai; olyan személyek megnyilatkozásai, akik céltudatosan emelték érdeklődésük fénykörébe Finnországot, s így szerették meg a finn embereket.

De milyennek látják a magyar olvasók a finn embert egy finn író ábrázolása alapján? Milyennek látatja az író honfitársait? Mit tart ebből jellemzőnek, dominánsnak a magyar olvasó?

Kirstinä és *Lőrincz* könyve a 10. fejezetben foglalkozik a nemzeti önazonosság kérdéskörével (erre a kérdőív rákérdez), amely önmagában is igen érdekes, de tudvalevően irányító szerepet tölt be az olvasásban, és ezért jelentősége felértékelődött a kutatásokban.

Az identitásra vonatkozó kérdésekre a finnek szignifikánsan rövidebb, tömörebb választ adtak, mint a magyarok (123. p.). Míg a magyarok szerint a történelem adja a nemzettudat magyarázatát, a finnek szerint a földrajzi elhelyezkedés hangsúlyosabb. A kultúra szerepéről a magyar válaszok tízszeres hangsúllyal szólnak, a közösségi szokások is inkább a magyarok számára fontosak. Érdekes, hogy amíg a finnek mindegyik csoportja említette a nemzeti önrendelkezést, addig a magyarok közül egyik sem, a finnek közül a nemzeti biztonságot sokan, nálunk senki sem említette. Az identitás kérdéseire adott válaszokban magyar részről az etnikumhoz tartozás a domináns (128. p.), a magyar beállítódás a nemzeti mítoszra apelláló, emocionális alapú. A meghatározásokban érződik a költészet hatása, az irodalom szerepe.

E kis kitérő után nézzük, a regényt olvasva, az olvasó szemében milyen tulajdonságok dominálnak, mitől tartják a finnek a finnt? A finnek rend-

kívüli mértékben önkritikusak, másokkal szembeni bizalmatlanság jellemzi őket (143. p.). Az autonómia-értékek aránya háromszor nagyobb a magyarokénál. Az önfűség, küzdőképesség, macasság, dacos individualizmus kap még hangsúlyt ábrázolásukban. Joose alakját szemlélve azonban néhányan azon is elgondolkodnak: talán kissé ostobák a finnek?

A regény alapján adott jellemzés valójában nem nagyon tér el a magyar írók által fentebb említettéktől, de a regény cselekményét véve alapul, a jellemvonások köre szűkebb, kevesebb dicsérendő, kimagasló tulajdonság ötlük szembe.

A vizsgálat - igaz, más lépcsőjében (Lőrincz - Vakkari, 1991.) - kiterjedt az általános olvasói szokásokra is. Kiderült, hogy a gazdasági-társadalmi fejlettség stb. háttérének függvényében a finnek 57%-a heti 40 óránál kevesebbet dolgozik, a magyarok 78%-a 40-nél többet. A napi szabadidő a magyaroknál 3,5 óra, a finneknél több mint 5 óra.

Legyen szabad egy, a fenti megállapításokhoz marginálisan kapcsolódó kis személyes élménnyel befejeznem. Egyik ösztöndíjjal itt tartózkodó finn kutató barátnóm egy reggel a következővel fogadott: - Ma én is úgy csináltam, mint

egy magyar! Kérdő tekintetemre így folytatta: - Az újságot a metróon olvastam ki. Nálatok mindenki olvas a járműveken! Meglepődtem kissé. De ahogy hazafelé tudatosan szemlélődtem a buszon, s valóban láttam az olvasnivalót minden második-harmadik ember kezében, a fentiek fényében már a miértre is tudtam a választ. A finnek hetente 10 órával több idővel rendelkeznek szabadon, mint mi. Valahol meg kell próbálkoznunk behozni!

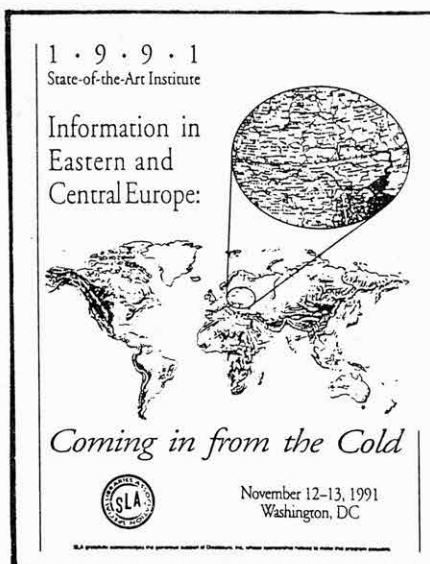
Irodalom

1. BOLGÁR Mirja: Egy fiatal finn író. = Látóhatár, 1964. 8.sz. 696-701.p.
2. GOMBÁR Endre: Utószó. In: Veijo Meri, Manilakötél. Tükörbe rajzolt nő. Bp., 1981. Európa. 451-454.p.
3. KARDOS Vera: Ahogy én láttam Finnországot. Bp., i.n. (1987 után) 138 p.
4. KOCOGH Ákos: Otthon, Finnországban. Világjárók 176. Bp., 1987. Gondolat. 269 p.
5. KODOLÁNYI János: Suomi. Bp., 1990. Magvető. 282 p.
6. LAITINEN, Kai: A finn irodalom története. Bp., 1981. Gondolat, 435 p.
7. LŐRINCZ Judit - VAKKARI, Pertti: Távoli rokonok - közeli barátok. (Magyarok és finnek az olvasásszociológia tükrében.) Budapest, 1991. 110p.
8. LUX Alfréd: Meri, Veijo: Manilakötél. = Nagyvilág. 1964. 6.sz. 938 p.
9. PAP Éva: A II. világháború utáni finn irodalom körképe. = Filológiai Közöny. 1972. 3-4.sz. 472-478.p.
10. SZOPORI NAGY Lajos: Veijo Meri és Juhani Pertonen regényei. = Népszava. 1981. dec. 6. 11.p.
11. VARIO, Irjö - SZOPORI NAGY Lajos: Ismerkedő ismerősök. A magyar irodalom fogadtatása Finnországban - a finn irodalom fogadtatása Magyarországon 1920-1986. Bp., 1990. OSZK-KMK. 363 p.

H. Laborc Júlia

Amerika – Közép-Kelet-Európáról

Az Amerikai Szakkönyvtári Egyesület (Special Libraries Association) aktuális kérdésekkel foglalkozó éves szemináriumán, 1991 novemberében a közép-kelet-európai országok - ahogy az a megnyitó beszédben elhangzott - „egzotikus világa” volt a téma. A tizenegy előadó személyes tapasztalatairól számolt be; oktatóként, szakér-

Information in Eastern and Central Europe : coming from the cold : Papers presented at the State-of-the-Art Institute. November 12-13, 1991, Washington, D.C. Special Libraries Association, 1991. 95 p.